

על התפתחות ההיסטוריה
הרב מואיז נבון

פרשת וארא - (ב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְקֹוֹק: (ג) וְאָרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שָׁדַי וְשָׁמִי יְקֹוֹק לֹא נִוְדַעְתִּי לָהֶם:

רש"ר הירש (גרמניה, 1808-1888) שמות פרק ו פסוק ג
לא נודעתי להם. אמנם מוצאים אנו את שם ה' נזכר בסיפורי האבות, וגם נישא בפייהם. אולם כאן אין הכוונה לידיעת השם גרידא. "דעת שם ה'" מציינת הכרה עמוקה הרבה יותר; הכרה, אשר בשלמותה אולי נשיגנה רק אם תם ונשלם כל נסיונו **ההיסטורי**. וכן דברי ישעיה (נב, ו) על גאולה אחרונה זו: "לכן ידע עמי שמי". ובכלל, לדעת שם ה' פירושו: להבין את מהותה של הנהגת ה' אשר שם זה מביעה. הבנה זו לא תהיה אפוא בשלה אלא מתוך **נסיונם של כל הדורות**, והרי האבות עמדו רק בראשית התקופה! ...

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צח עמוד ב
אמר רב: לא אברי [נברא] עלמא אלא לדוד. ושמואל אמר: למשה. ורבי יוחנן אמר: למשיח.

רש"י מסכת סנהדרין דף צח עמוד ב
אלא לדוד - בזכות דוד שהיה עתיד לומר כמה **שירות ותושבחות**.
למשה - בשביל משה שהיה עתיד לקבל את התורה.

Levinas, Difficult Freedom, p. 84

[These lines of the Gemara] above all, confirm the idea that messianism does not exhaust the meaning of human **history**... Of the three masters quoted, only R. Johanan sees in the Messiah the meaning of the universe and of creation. Rab and Samuel look elsewhere for such a meaning. ...

קיצור כללי התלמוד על מבוא התלמוד לרבי שמואל הנגיד (דף מו)
על הרוב, כשאומר "פלוגי אמר" בידוע שהוא חולק, וכשהוא אומר "אמר פלוגי" בידוע שאינו חולק אלא בא לסייע. רק במקומות מועטים מצינו "פלוגי אומר" והוא לא חולק.

~ שלושה משחים ~

רמב"ם הלכות מלכים פרק יא הלכה א
המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ... בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים, **במשיח הראשון שהוא דוד** שהושיע את ישראל מיד צריהם, **ובמשיח האחרון** שעומד מבניו שמושיע את ישראל מיד בני עשו, ...

שו"ת חתם סופר חלק ו - ליקוטים סימן צח
והנה בהא דביאת בן דוד צריך אני להוציא הוצעה /להציע הצעה/ א' והוא כמו שהי' **משרע"ה שהי' הגואל הראשון ... כן הי' בגואל הראשון וכן יהי' בגואל האחרון** והצדיק הזה בעצמו אינו יודע ובעונותינו כי רבו כבר כמה וכמה מתו ולא זכינו שיערה עליהם רוחו של משיח גם כי הם ראוי' לכך אבל הדור לא הי' ראוי' אולם כשיגיע אי"ה יגלה אליו ה' כמו למשה בסנה וישלחו או לישראל לבד או למלך א' כמו לפרעה לומר שלח עמי.

~ רנ"ק [1785-1840, גליציה]: "מורה נבוכי הזמן - מורה אמונה צרופה" ~

"Hegel: Philosophy of History" - Stanford Encyclopedia of Philosophy

Hegel's philosophy of history is perhaps the most fully developed philosophical theory of history that attempts to discover meaning or direction in history (1824a, 1824b, 1857). Hegel regards history as an intelligible process moving towards a specific condition—the realization of human freedom. "The question at issue is therefore the ultimate end of mankind, the end which the spirit sets itself in the world" (1857: 63). ... "History is the process whereby the spirit discovers itself and its own concept" (1857: 62). Hegel constructs world history into a narrative of stages of human freedom... Hegel finds reason in history; but it is a latent reason, and one that can only be comprehended when the fullness of history's work is finished ...

להיסטוריה יש תכלית שמתגשמת בשלבים לאורך הדורות, והיא תהיה מובנת רק בסוף ההיסטוריה.

Ranak – Development of Society: 3 phases

(in Nachman Krochmal: The Philosopher Of Israel's Eternity, Max Nussbaum, p.88)

According to Krochmal, the development of society is effected by a natural process brought about by the necessity of living together and "by the help of God's guidance."

[Phase 1: גידול וצמחיה] When society first comes into existence, it establishes a social order (סדר חברתי) of work, with habits of justice and righteousness (צדק ומשפט), which later become stabilized in a code of laws, developing slowly the notions of mercy, love and honor in family, community and nation. **[Moses – Torah]**. Then society is no longer concerned with what is necessary, but with what is pleasant and sublime; it is creating art, music, poetry, and with these proceeds the religious knowledge God (הכרה באל, שירה, אומנות) which is "planted in the depths of the human soul." **[David – Tehillim]**.

[Phase 2: עזו ומפעל] At the next stage, society reaches a point of peaceful activity, putting all its social, ethical, cultural, and religious principles of the first period into realization (מימוש), developing its language and science, spreading the knowledge of history, fixing its system of youth and adult education, and acquiring all the qualities which serve to identify a nation (זהות העם). At the same time the spirit is elevated, the cognition of God becomes a common heritage, and the worship of God attains to a most sublime ceremony "in sincerity of thought **[Moses – Torah]** and in purity of worship. **[David – Tehillim]**."

[Phase 3: היתוך וכיליון] ... At a certain point, the material civilization of nations begins to spoil their character (וישמן ישרון ויבעתן). Different symptoms: diversion, pride, domination (הסחה, גאווה, שליטה), and superstition — like natural diseases attacking the body of society — indicate a moral decline (הדרדרות מוסרית); the spirit of justice and goodness vanishes; the knowledge and the worship of God perish; the members of the community are no longer united (אובדן האחדות); influences of foreign powers begin to spread and weaken the heart of nations, so that everyone believes in everything. The consequence of all this is a spiritual decline which, in its turn, destroys the foundation of the state and leads to the death of the nation. (מות האומה) The destruction is completed. Such is the order of growth, consolidation, and destruction (גידול, גיבוש, הרס) prevalent in history.

Ranak – One Cycle per Nation (in Nussbaum p.88-89)

... As God is immanent and indwelling in the universe, the God-Spirit reveals Himself everywhere, in nature and history. In history, however, He reveals Himself to the nations not totally, but partially (גילוי חלקי), not in His entirety, but through one or another of His attributes only. Thus, each nation in history receives a spark of the divine light (ניצוץ אלוקי). This spark is the fountainhead of all the creative forces (מקור יצירציות) it molds her civilization and her culture, it shapes her particular characteristics and individual features. This is what Krochmal calls רוח האומה *ruah ba-uma* (the National Spirit) or *ruah prati* (the Individual Spirit), which he considers as being identical with the nation. For, says he: "The substance of the nation is nothing but the substance of the Spirit within her." The revelation of this Individual Spirit is common to all nations; but in contrast to the Total Spirit which alone is eternal and infinite, the Individual Spirit is timebound and finite (זמני/סופי). Therefore, the nations being identical with their Individual Spirit are timebound and finite too; they are mortal and do not survive. The nations pass through three periods of growth, maturity, and decay because the Individual Spirit within them grows, flourishes, and degenerates (גודל, פורח, נרקב). **בלב ליבה של "רוח האומה" נמצא ניצוץ של הקב"ה – גלוי אלוקי חלקי שמשמש לאומה כמוזה ליצירתיות שלה. הרוח גודל פורח ונרקב.**

Kitvei Rabbi Nachman Krochmal, pp. 36–37. Quoted in Y. Amir p. 284

Nevertheless, this does not contradict our basic notion that the spiritual is an infinite being, while it is not the spirit itself which will be terminated and abolished but rather its actual appearance which is rooted and dependent upon time and place, that is, its specific manifestation in a particular country and a specific generation. In this manner, that spirituality is also indubitably finite and ephemeral. However, that which is spiritual in essence will assuredly remain part and parcel of [the spiritual being of] another nation, which borders upon it either in place or in time. ... It bequeaths a legacy for all of humanity, and its general spirituality will be realized and emulated forever.

על אף ירידתו מבמת ההיסטוריה, ניצוץ האומה ויצירותיה לא נעלמים אלא מאומצים ע"י עם אחר.

**Yehoyada Amir, "The Perplexity Of Our Time:
Rabbi Nachman Krochmal And Modern Jewish Existence" p.284**

When in the course of history a nation disappears, its cultural heritage is nevertheless not lost. Either perceptibly or inconspicuously it is transmitted to other nations that will continue to emerge after that nation has stepped off the stage of history. The partially spiritual thus achieves two qualities that it embodies. It is connected both to the worldly and to the uniquely national context—in other words, to the material. As such it is certainly ephemeral, like everything that is rooted in the material. On the other hand, the fact that one nation's spiritual undertaking is expressed within the framework of another nation's development means that it will endure throughout eternity for all of humanity.

העובדה שהעבודה הרוחנית של עם אחד באה לידי ביטוי במסגרת ההתפתחות של עם אחר, אומר שהיא תימשך לנצח נצחים (IP).

Ranak – Multiple Cycles for Israel (in Nussbaum p.89-90)

... The question which arises here, of course, is that of the miraculous survival of the Jewish people. If the triple process of growth, maturity, and destruction (גידול, גיבוש, הרס) is a law of universal validity, how then have the Jews succeeded to exist until this very day? It is in this connection that Krochmal gives his famous answer. The Jewish nation is subject to the same genetic laws of history as the rest of the nations and passes through the same process of growth and decay. This process, however, has occurred not only once in Jewish history but has repeated itself several times. Krochmal, in fact, distinguishes three such cycles in our history:

[Cycle 1]: ... Abraham to Gedalia, מחזור 1: אברהם עד גדליה בן אחיקם

[Cycle 2]: ... Exile in Babylon to Bar Kohba, מחזור 2: גלות בבל עד בר כוכבה

[Cycle 3]: ... Rabbi Judah ha-Nasi to the expulsion from Spain, מחזור 3: רבי עד גירוש ספרד

each of them being a triad of growth, maturity, and destruction. That is to say that at the end of the third period of each cycle, Israel always overcomes the deadly destruction and starts out for the opening of new cycle. To explain this unique phenomenon in history, Krochmal, inclined toward mysticism, assumes that God or the Absolute Spirit — revealed Himself to mankind in double way: to the nations of the world, partially; but to Israel — and to Israel only — totally. It is through an inseparable attachment between God and Israel, revealed on Mount Sinai, that the Jewish nation was privileged to receive the Total Spirit instead of the Partial one. ... Because this spirit is timeless, always rejuvenating itself, and never called off from the sphere of humanity, Israel, its bearer, is also everlasting, always regenerating, and never leaving the scene of history. Israel is eternal.

לעומת הגויים אשר זכו לגילוי חלקי של הקב"ה, העם היהודי זכה לגילוי טוטלי במעמד הר סיני. בשל כך, רוח האומה היא נצחית ומתחדשת, ובכך עם ישראל לעולם לא יורד מבמת ההיסטוריה.

Nachman Krochmal: Guiding the Perplexed of the Modern Age, Jay M. Harris, p.126

He acknowledges that the externals of Jewish culture do indeed develop within history, and are therefore subject to the normal pattern of growth, development, and decline; Jewish spirituality, on the other hand, stands at the culmination of the historical process. Therefore, while Israel is also subject to the ineluctable decay that completes the cycle, it is not subject to the demise that ensues because of its consciousness of God as absolute being. ... The essence of Krochmal's response to Hegel, then, is that the Jewish people cannot be seen as superseded by others in the movement of world history toward absolute spirit, for Jews have already inculcated this position into their religious texts and rituals. ... In response to the triumphalist reading of history that we find in Hegel, which claims, inter alia, that the train of history has passed Jews by, Krochmal's equally triumphalist claim is that, in fact, Jews are the conductors of that train; it is they alone who are capable of leading humanity to its promised land.

בתגובה לקריאה ניצחונית של ההיסטוריה שאנו מוצאים אצל הגל, הטוענת, בין היתר, כי רכבת ההיסטוריה עברה את היהודים, טענתו הניצחונית של קרוכמל היא, שלמעשה, היהודים הם הנהגים של אותה הרכבת; הם לבדם המסוגלים להוביל את האנושות לארץ המובטחת.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צח עמוד ב

אמר רב נחמן: אי מן חייה הוא – [הרי הוא] כגון אנא, שנאמר "וְהָיָה אֲדִירוֹ **מִמֶּנּוּ** וּמִשְׁלוֹ **מִקְרָבוֹ** יֵצֵא."

מהרש"א חידושי אגדות מסכת סנהדרין דף צח עמוד ב

כגון אנא שנאמר והיה אדירו וגו'. רש"י לא פירש כלום ונראה לפרש דמשמע ליה אדירו ממנו וגו' ר"ל דמשיח שהוא אדירו יהיה ממנו ומושלו וגו' מאותן הבאים מבני דוד ועדיין היה להם ממשלה גם בגלות וכמ"ש "לא יסור שבט מיהודה." ורב נחמן סתם הוא חתניה דר"ג [רבן גמליאל] שהיה מבני דוד, ואפשר שהוא היה ג"כ מבני דוד : ...

Levinas, Difficult Freedom, p. 89

The text from Jeremiah, to which R. Nahman refers, announces the age of deliverance in which Israel will be governed not by a foreign king, but by a king who will be one of themselves. This is what the verse appears to mean at first glance. How can such a verse support R. Nahman's opinion that 'it might be me'? ...

I venture to propose an interpretation ... Jeremiah's text concerns an age in which sovereignty will return to Israel. The Messiah is the Prince who governs in a way that no longer alienates the sovereignty of Israel ... the Self commands itself... The Messiah is the King who no longer commands from the outside – this idea of Jeremiah's is brought to its logical conclusion by R. Nahman. The Messiah is Myself; to be Myself is to be the Messiah [i.e., the Self commands itself – this is messianic].

המשיח הוא זה שמצווה מבפנים "**מִמֶּנּוּ / מִקְרָבוֹ**" (להבדיל מהצווים שקבלנו מ"אדירים ומושלים" של הגוים לאורך הגלות) – לכן אפשר להבין את רב נחמן כשהוא אומר שיכול להיות שהוא בעצמו המשיח, בזה שהוא מצווה/מחייב את עצמו לציית לחוקי התורה.

R. Soloveitchik, Festival of Freedom, p.152-4

History, Judaism says, cannot move or progress without the individual. God waits for man if there is something to be done. He does nothing until man initiates action. God waits for man, for a single person, to accept responsibility and initiate the process of redemption. ... The Jewish people have been waiting a long time for the Messiah - a human being like us who will initiate the process of redemption. ... God wills man to emerge as a great being through his acceptance of the shelihut, - mission. Not the collective, but the individual, seizes the initiative. ... In every generation there is a shaliah who is qualified to become the Ish E-lokim ...

ההיסטוריה אינה מתקדמת ללא האינדיבידואל. הקב"ה מחכה לאיש שייקח אחריות ויזום גאולה. בכל דור יש שליח ראוי להיות "איש אל-קים".

MAN: I would like to suggest that Moshe and David are paradigms of one cycle (the first cycle) of the spiritual development of the people. They are of course unique in our history and their contributions, undeniably, seminal. However they are also each a model to be emulated, a messiah who brought out a unique expression of the Spirit of the Nation. And, as learned from R. Nahman, we are all to strive to be a "messiah", giving expression to the Spirit of the Nation as demanded by time and place. We, as a nation, continue to develop and express the Absolute Spirit of our nation, we continue to purify our faith (צירוף האמונה) ever returning to the source of our genius – the revelation on Sinai – and indeed, we are to continue to do so until we reach the ultimate phase in the ultimate cycle when the long awaited and ultimate Messiah will appear, BBY.

משה ודוד הם פרדיגמות. ללא ספק הם תרמו לעם בממדים ובמובנים שאי אפשר לחזור עליהם. יחד עם זאת, הם משמשים לנו כדוגמאות למופת, משיחים שעלוני לדמות ולשאוף להביא לידי ביטוי את רוח האומה השייך לזמנינו ומקומנו על סמך ההתגלות בסיני. כך נמשיך לפתח רוח עמינו עד ביאת המשיח בעצמו בב"א.

לְכֵן יִדַע עַמִּי שְׁמִי (ישעיהו נב:ו)